

Anna Beata Hábllová: Směna, Host, Brno 2022, 216 s.

BODY PRO HÁBLOVOU

Alena Šidáková Fialová

Anna Beata Hábllová (nar. 1983) publikovala několik básnických sbírek, je autorkou populárně-naučných knih o opomíjených místech měst, moderuje diskuse o umění, poezii a architektuře. K tomu letos přidala svou první prózu, román *Směna*. Jeho vydáním nakladatelství Host opět dokázalo, že není jen stáji mainstreamových autorek prodávajících v desetitisícových nákladech napínavé příběhy osobních a dějinných traumat: *Směna* je román, který patří do vyšších pater umělecké beletrie.

Vypravěčkou je mladá výtvarnice Petra: Opustila školu a místo vysněné umělecké práce se musí žít jako pokladny v supermarketu. Outsiderka bez budoucnosti, přítele, dětí i ambic, která přežívá v nepoetickém světě chudých bytů, šedého města a všepožirajícího supermarketu. Každá směna je v něm stejná: Jedna „položka“ (= zákazník) za druhou, odpípnout zboží, neodchýlit se od předepsaného tempa, být milá, výkonná a profesionální, stále ve formě, zvládat normy, usmívat se, nestěžovat si. Poslouchat nadřizené a kolegy prapodivných povah a zkušeností. Být po ruce, vzít jakoukoli směnu, kterou je potřeba obsadit, aby se věčný kolotoč nákupů nezadrhl, s vědomím toho, že věčný stereotyp se nikdy nezmění, stejně jako se nezmění sociální status člověka, na němž si frustrovaný zákazník může vybit své emoce.

Petra nekvalifikovanou jednotvárnou práci, která představuje absolutní protiklad její dří-

vější volné umělecké tvorby, přijímá smířeně, až defetisticky s vědomím nutnosti užít se, když už neuspěla ve světě, kam kdysi chtěla patřit. Sezení za pokladnou alespoň prokládá vzpomínkami na studium na výtvarné akademii, bizarní spolužáky i profesora zpochybnujícího tradiční přístupy k malbě i vnímání okolí, jež ironicky kontrastují s nepoetickou praktičností lidí a zboží v supermarketu. Čím dál zjevnější je fakt, že ani do jednoho světa nemůže zcela zapadnout. Popis všedních dnů v supermarketu i v podstatě banální vzpomínky na manipulativní vztah s bývalým spolužákem pak doplňuje zápletkou související s ukradeným obrazem a odkrýváním záhadného společenství zvaného „přátelé šmelcu“ tak, aby vyprávění bylo propojeno alespoň jednoduchou dějovou linkou.

Každý den je tu stejný, ale i jiný tím, jaké v Petře vyvolá emoce a asociace, jaké aktivuje vzpomínky a zážitky. Stejně tak funguje jazyk, který jednou popisuje v úsečných větách okolní šedou realitu a jindy se rozlétá do světa snů a imaginace. Jazyk, jenž nezapře básničku, dokáže vystihnout atmosféru všedních dnů i pocity štěstí při ničím nespoutané umělecké tvorbě. Sedí i realistické dialogy postav, facebookové komentáře, úsečná SMS komunikace. Tendenci k poetizaci hrdinčina prožívání i jejího jazyka uzemňuje schopnost ironického nadhledu.

Většina kapitol začíná podobně vystavěnými metaforickými konstrukcemi: „*Jsou jako zrnka písku. Ty dny, které se střádají do jedné velké, sypké hromady*“ (s. 7), „*Jsou jako kapky kyselého deště, ty dny, co se slévají do jedné velké bažiny*“ (s. 38); „*Jsou jako chůze poslepu,*

ty dny, ve kterých kolem se máchám rukama a tátu“ (s. 54), jež však vypravěčka vzápětí propojí se všedním světem povinností, stereotypu i výčitek svědomí: „*Jsou jako těžké batohy. Ty dny, které člověk vláčí sem a tam, z jednoho domova do druhého. A když batoh rozeprne, najde v nich to, co bylo celou dobu nejtěžší – máminy zavařeniny. Skleničky napěchované džemy, které dělala, když měl Péta klidný den nebo spal. Se kterými se odpoledne míchala, místo aby šla ven. Sama. Aby šla do lesa a tam zaklonila hlavu a zhluboka, opravdu zhluboka si vydechla.*“ (s. 153)

Kontrasty a paralely provázejí i další románové prostory, postavy, dějové a časové linky vyprávění. Uzavřený svět pokladny a prodejny je protikladem otevřené městské krajiny, do níž chodí hrdinka čerpat sílu, společnost zhýčkaných mladých umělců, kteří si na sociálních sítích lajkují svoje performance, kontrastuje s jednoduchým a stereotypním životem špatně placených zaměstnanců supermarketu, jejichž obzor uzavírá nejbližší výplata, svobodný svět vzpomínek je ohraničen každodenním vstáváním na směny a ubíjející prací za pokladnou. Ptáci letící volnou krajinou, kteří občas narazí do skla nebo si spálí křídla, představují paralelu Petřina rozletu zakončeného praktickou potřebou postarat se o sebe a nepřidělavat starosti matce pečující o postiženého bratra.

Nečekaný kontrast k celému vyprávění pak představuje něco, co se tzv. vysoká literatura v podstatě už odnaučila: Hrdinka-outsiderka se dočká nečekaného happy endu a zdá se, že konečně nachází svoje místo, svoji „cestu z města“. Je ovšem na čtenáři, s jakou mírou

ironie bude happy end vnímat a považovat jej za věrohodný, provokativní, anebo naopak za nepovedený.

O Anně Beate Hábllové jistě neslyšíme naposled. *Směna* je román, jaký se v současné české próze neobjevuje často: Nesází na provařené a slzy ždímající téma a strhující dějovou linku, zato dokáže pracovat s jazykem, imaginací, vyprávěním. Nepodobí se, nesnižuje si laťky, a přitom dokáže zůstat srozumitelný, aktuální a naléhavý. ■

JAK NAJÍT KLÍČ K PETŘE

Jan M. Heller

Prozaická prvotina básničky (a také architektky a urbanistky) Anny Beaty Hábllové (nar. 1983) v sobě spojuje několik tematických rovin a vlastně i několik příběhů. Na první z nich odkazuje už titul *Směna*. Protagonistka Petra je malířka z Akademie výtvarných umění, která však momentálně pracuje jako pokladny v supermarketu. Už tuhle společenskokritickou rovinu lze považovat za samostatně nosný příběh: Je to artikulace skandální situace v této zemi, kdy se umělci musejí žít za kasou, protože v kulturní oblasti se užít nedá. Ale nejen to: Autorka dává nahlédnout do prostředí, kde je člověk bez ohledu na vzdělání redukován na strojový výkon a kde se v jednom kuse něco musí (například přerovnávat zboží v regále, když nejsou v obchodě lidé), nebo naopak nesmí (třeba jíst, pít nebo chodit na záchod moc často; i na ty ve skutečném Česku veřejně probírané, ale naštěstí nikdy nezavedené zaměstnanecké plenkové kalhotky dojde). I tak se sem vejde ještě pár dalších sžíravých komentářů na adresu současnosti, v níž je stále patrnější rozdělení i podle toho, že „*vystudovat vysokou školu je jako cejch. Ten, kdo nepracuje*

rukama, kdo něco neobdělává, neřeže, nezasiává, neskládá, je pro místní ulejšák, povaleč, pecivál, lenoch“ (s. 149).

Další fabulační rovinu představuje zápletku téměř detektivní. V ní jde o jeden záhadně zmizelý Petřin obraz a amatérské pátrání po něm za účasti Petřina bývalého kolegy Adama, který je nejen ztělesněním výtvarníka, jemuž se občas koncepty (umělecké i životní) utrhnou ze řetězu, ale navíc ještě Petřiným bývalým partnerem. Pátrání se prolíná s dotýkáním se ještě ne zcela zacelených jizev a s případovou studii o hranicích protiprávního jednání a umělecké performance, ozvláštňenou téměř karnevalovou scénou s výstřední uměleckou skupinou (snad dokonce sektou?).

Vedlejší linku pak tvoří Petřino sebepochopení jakožto malířky. Protagonistka nejen ve své hlavě stále reflektuje svět malířskými očima, ale také sebe samotnou jako adeptku vizuálního umění, momentálně však zamrzlou v období tak netvůřícím, jak jen možno. Nebo je snad na pipání kódů něco kreativního?

Třetí a poslední vrstvou jsou vzpomínky. Zde hrají stěžejní roli Petřina dvě hlavní traumata z minulosti: Tragédii v rodině, které nemohla zabránit, ale do smrti na ni přirozeně bude doléhat bez podmíněného modu – *nezabránila jsem* –, a osud další z bývalých

kolegyn na AVU jménem Míša, která skončila hospitalizovaná kvůli nespecifikované duševní nemoci. Na tuto rovinu se nabaluje silná vrstva reminiscencí na akademii, což znamená nejen na společné workshopy v pléneru, studentské klauzurní výstavy a alkoholizované dýchánky, ale hlavně na osobnost profesora z jejich ateliéru, který Petru a ostatní učil, jak se dívat a jak viděné přenést na plátno.

Autorka však zjevně nemá v oblíbenosti otevřené konce, nakonec se všechno nějak (aspoň *nějak* a aspoň prozatím) vyřeší, záhada ztraceného obrazu je rozluštěna, dojde k závěrečnému tvůrčímu vzmachu a nakonec se rozsekne i ta nedůstojná práce, i když se nesluší prozrazovat jak. Není to půdorys úplně bildungsromanový, ale aspoň autorka Petře dopřeje relativně šťastný konec, po němž se hrdinka posouvá někam jinam. Možná to nemuselo být až tak melodramaticky environmentální, ale to je věc vkusu.

Na jeden život, určený zvnějšku nanejvyšším rytmem směn ve velkoprodejně, je toho docela dost. Možná i proto Hábllová vtiskla své ich-formové vypravěčce hlas, který s takovou barvitostí zvláště kontrastuje. Jak lze asi u básničky čekat, je to hlas v něčem básnický. Jednak proto, že ten zmíněný dost košatý a napínavý děj popisuje sice ve zcela precizní chronologii, ale zevnitř, lyrickým

monologem, v němž je při každém slově jasné, co je přítomnost a co vzpomínka; jednak pro některé konstrukční prostředky, návratné motivy, jako je anaforické opakování začátků kapitol, v nichž se neustále hledají nová přirovnání pro různé druhy dnů, nebo cyklicky se vracející motivy související s ptáky – a vůbec ne jen v onom zmíněném environmentálním smyslu.

Také je to ovšem hlas zvláště ztišený, *Směna* uplývá ukázněně a, řekněme, jemně; Petra není člověk, který by se vyzíval v prudkých emocích nebo i jen britkém komentování, spíš jako by o tom, co prožívá, vyprávěla s neustále napůl užasle rozšířenými očima nad tím, co se jí to děje. To není, domnívám se, jen submisivní povahou, kterou autorka postavu vybavila, ale vypovídá to něco o její distanci od světa, o jakési zástěně před časoprostorovým celkem, z něž k ní dosahují i dost nepříjemné věci, aniž by však text nějak výrazněji pocítil, že ji zraňuje.

To, čím přesně je ta zástěna tvořena – vzpomínkami? imaginací? jiným spektrem citlivosti, než mají lidé amúžičtí? –, je nejspíš základní povahokresebnou otázkou, která poskytuje klíč k Petře, a tím i k celému románu. ■